نگاه

اقتصاد ایران در تقاطع توسعه و رکود

عبدالرضا احمدی خمینی
کارشناس اقتصادی

● فعالان اقتصادی مترصد خبرهای خوش از نهایی‌شدن مذاکرات هسته‌ای و لغو تحریم‌ها علیه ایران هستند و روند گفت‌وگوها از وین تا سواحل خلیج‌فارس را پیگیری می‌کنند. در این شرایط که فعالان اقتصادی با اطمینان و اعتماد به ثبات بازار و گسترش فضای کسب و کار به تصمیم‌گیری بپردازند داستان تکراری وابستگی اقتصاد به درآمدهای نفتی، کسری بودجه و کاهش اعتبارات عمرانی، دولتمردان را نگران کرده است که چگونه می‌توان لایحه خروج از رکود را به‌عنوان درمان اقتصاد بیمار ایران در این شرایط اجرایی کرد. این بیم و امیدها اقتصاد ایران را در تقاطع توسعه و رکود قرار داده است تا سناریو خوش‌بینانه لغو تحریم‌ها، افزایش سرمایه‌گذاری‌های خارجی و رونق تولید داخلی با اجرای همزمان لایحه خروج از رکود با نگاه به واقعیت‌هایی نظیر افت شدید قیمت نفت و کاهش درآمدهای ارزی کشور رنگ تحقق به خود نگیرد. افزایش صدهزار بشکه‌ای تولید روزانه نفت، تنها راهکاری است که دولت برای مدیریت این اوضاع اتخاذ کرده تا ایران به واسطه کاهش قیمت نفت به سومین تولیدکننده نفت اوپک تبدیل شود.

این در حالی است که دولت باید در این شرایط تمام روزنه‌های افزایش درآمد از طریق صرفه‌جویی در هزینه‌ها و اخذ مالیات و عوارض گمرکی را بررسی کند تا منابع نفتی کشور، بار دیگر دستخوش سیاست‌های غلط اقتصادی و پیداکردن کوتاه‌ترین مسیر ممکن برای رفع مشکلات نشود.

موضوع دیگر آن است که به این موضوع به‌عنوان یک فرصت نگاه شود نه یک‌تهدید، به دیگر سخن با تاکید بر اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و رهایی اقتصاد از درآمدهای نفتی می‌توانیم در این مقطع تاریخی و با تلنگری که به فضای باز کسب و کار پس از توافقات احتمالی ایران با ۱+۵ وارد می‌شود استفاده کنیم تا برای همیشه نگرانی از کاهش قیمت نفت و هدررفت منابع مالی در صورت افزایش قیمت نفت از اقتصاد ایران فراموش شود. در این معادلات نرخ ارز تابعی از فرازونشیب‌های توافقات با ۱+۵ نقش عمده‌ای ایفا نخواهد کرد و همچنان در حالت سکون و آرامش به راه خود ادامه خواهد داد.

گذر

پرداخت ۵۰۰میلیون‌دلار از بدهی نفتی هند به ایران

● **فارس:** منابع هندی اعلام کردند که پالایشگاه‌های این کشور ۵۰۰میلیون‌دلار از بدهی نفتی هند به ایران در قالب اقساط توافق ژنو را پرداخت کردند. به گزارش رویترز، منابع صنعتی هندی خبر دادند: پالایشگاه‌های هند پرداخت ۹۰۰میلیون‌دلار از دارایی‌های بلوکه‌شده درآمدهای نفتی ایران بر اساس توافق موقتی ژنو را دیروز (چهارشنبه) تکمیل کردند. یکی از این منابع آگاه گفت، نخستین قسط ۴۰۰میلیون‌دلاری هند ماه گذشته تسویه شد و امروز شرکت‌های پالایشگاهی هندی دومین قسط ۵۰۰میلیون‌دلاری را پرداخت کردند. به گفته این منابع هندی، هرکدام از شرکت‌های پالایشگاهی مانگالور و پتروکمیکال و اسار اُیل، ۲۲۰میلیون‌دلار و شرکت ایندین‌اُیل نیز حدود ۶۰میلیون‌دلار و شرکت هیندوستان‌پترولیوم حدود پنج‌میلیون‌دلار از ۵۰۰میلیون‌دلار این قسط را پرداخت کرده‌اند. مبالغ پرداخت‌شده از سوی هند اقساط سوم و چهارم ایران برای تمدید توافق موقتی ژنو به‌شمار می‌رود که قرار بود به‌ترتیب ۲۶شهریور و ۱۸مهرماه پرداخت شوند. قسط سوم به مبلغ ۴۰۰میلیون‌دلار از سوی هند در تاریخ ۲۹مهرماه به حساب بانک مرکزی ایران در امارات واریز شد. به این ترتیب، قسط سوم با تاخیر ۳۵روزه و قسط چهارم به مبلغ ۵۰۰میلیون‌دلار با تاخیر ۲۷روزه به ایران پرداخت شده است.

طرح نجات منابع آب زیرزمینی کلید خورد

● **مهر:** یک مقام مسوول در وزارت نیرو از اختصاص ۵۰۰میلیاردتومان برای اجرای طرح تعادل‌بخشی منابع آب زیرزمینی در بودجه ۹۴ خبر داد. تقی عبادی درخصوص بودجه سال ۱۳۹۴ بخش آب و آبفا اظهار کرد: با تصویب هیات‌وزیران و پیگیری‌های انجام‌شده با مجلس‌شورای‌اسلامی، بودجه سال ۹۴ یک بودجه تحولی در بخش آب خواهد بود که از مباحث سازه‌ای به سمت تحول در بخش‌های غیرسازه‌ای سوق داده شده است. مدیرکل دفتر استانداردهای فنی، مهندسی، اجتماعی و زیست‌محیطی آب و آبفای وزارت نیرو گفت: در بودجه سال آینده ۵۰۰میلیاردتومان برای اجرای طرح تعادل‌بخشی منابع آب زیرزمینی اختصاص خواهد یافت. وی از پیگیری اعتبار لازم برای طرح تعادل‌بخشی منابع آب زیرزمینی در سال‌جاری در این دفتر با همکاری دفتر نظام‌های بهره‌برداری و حفاظت آب و آبفا و شرکت مدیریت منابع آب ایران خبر داد و افزود: برای اجرای این طرح، حدود ۵۰۰میلیاردتومان بودجه در سال ۱۳۹۴ اختصاص خواهد یافت.

نوآوری ایران در آینه آمار جهانی

احسان سلطانی
پژوهشگر

در جهان امروز کلیدی‌ترین جنبه‌های رقابت صنعتی؛ تخصص و خلاقیت نیروی کار، قدرت و انسجام زنجیره‌های عرضه (زنجیره تولید و عرضه کالاها از مواد اولیه تا مصرف‌کننده نهایی) و استقرار زیرساختارهای فیزیکی و قانونی لازم جهت رشد و بالندگی صنایع توسط دولت‌هاست. شاخص‌های مهم رقابت‌پذیری صنعتی که توسط هیات رقابت‌پذیری آمریکا و موسسه بین‌المللی دلوته در سال ۲۰۱۳ میلادی تعیین شده، در دیاگرام محرک‌های رقابت‌پذیری جهانی تولید نشان داده شده است. ۱۰ شاخص مهم منتخب توسط مدیران ارشد اجرایی بیش از ۵۰۰بنگاه بین‌المللی رتبه‌بندی شده و نتایج حاصله به شرح زیر است (اعداد داخل پرانتز رتبه اهمیت عامل مورد نظر را نشان می‌دهد.)

– شاخص یکم (امتیاز=۱۰): نوآوری نخبه‌محور- آلمان مقام اول

کیفیت و وجود محققان، دانشمندان و مهندسان (۱) – کیفیت و وجود کارگران ماهر (۲)

– شاخص دوم (امتیاز =۸/۴۲): نظام‌ها و دستگاه‌های اقتصادی، تجاری، مالی و مالیاتی – آلمان مقام اول

پیچیدگی سیستم و نرخ مالیات (۳) – شفافیت و ثبات قوانین مالیاتی و سیاستگذاری‌های اقتصادی (۵)

– شاخص سوم (امتیاز=۸/۰۷): هزینه و فراهم‌بودن نیروی کار و مواداولیه – چین مقام اول

رقابتی‌بودن هزینه مواداولیه (۱۱) – وجود مواداولیه (۲۱)

– شاخص چهارم (امتیاز=۷/۷۶): شبکه تامین‌کنندگان – آلمان مقام اول

رقابت‌پذیری هزینه تامین‌کنندگان داخلی و محلی (۸) – قابلیت تامین مواد و نوآوری در تولیدات و فرآیندها(۹)

–شاخص پنجم (امتیاز=۷/۶۰): نظام‌ها و دستگاه‌های قانونی و حقوقی – آلمان مقام اول

ثبات و شفافیت در سیاستگذاری‌های قانونی و حقوقی (۷) – مقررات و قوانین کارگری (۱۳)

– شاخص ششم (امتیاز=۶/۴۷): زیرساختارهای فیزیکی– آلمان مقام اول

کیفیت و کارآمدی شبکه‌های نیروی الکتریکی و تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات (۴)

کیفیت و کارآمدی جاده‌ها، فرودگاه‌ها، بنادر و شبکه راه‌آهن (۱۶)

– شاخص هفتم (امتیاز=۶/۲۵): خط‌مشی و هزینه انرژی – چین مقام اول

رقابتی‌بودن هزینه انرژی (۱۴) – سرمایه‌گذاری جهت بهبود و نوسازی زیرساختارهای انرژی (۲۰)

– شاخص هشتم (امتیاز=۳/۹۹): جذابیت بازار داخلی – چین مقام اول

ابعاد و میزان دسترسی به بازار داخلی (۲۷) – شدت رقابت در بازار داخلی (۳۶)

– شاخص نهم (امتیاز=۲/۴۸): سیستم بهداشتی – آلمان مقام اول

هزینه سیستم بهداشتی باکیفیت جهت کارکنان و جامعه(۲۶) – سیاستگذاری‌های مقررات اعمالی (به‌عنوان نمونه آلودگی محیط‌زیست، بهداشت غذایی و...) جهت حمایت از بهداشت‌عمومی(۳۳)

– شاخص دهم (امتیاز=۱) سرمایه‌گذاری دولت در تولید و نوآوری – چین مقام اول

سرمایه‌گذاری دولت در تحقیق و توسعه، علوم، تکنولوژی، مهندسی و تولید(۲۹) – همکاری بخش‌های خصوصی و عمومی برای سرمایه‌گذاری بلندمدت در تحقیق و توسعه، علوم، تکنولوژی، مهندسی و تولید (۳۰)

چنان‌که دیده می‌شود، هیچ عاملی مهم‌تر از کیفیت، بهره‌وری و وجود نیروی کار و خلاق ملی در ایجاد رقابت‌پذیری جهانی وجود ندارد. دومین عامل مهم نظام‌ها و دستگاه‌های اقتصادی، تجاری، مالی و مالیاتی و ثبات و شفافیت آنهاست. درحال‌حاضر سیاستگذاری‌های محرک تجاری و مالی و مالیاتی حتی مهم‌تر از هزینه‌های کارگر، انرژی، مواد و وجود زیرساختارها، شبکه تامین‌کنندگان و حجم بازار داخلی به‌شمار می‌رود. برخلاف انتظار هزینه دستمزد و مواد مصرفی رتبه پنجم را به خود اختصاص داده است. طبق این مطالعات در سال ۲۰۱۳ میلادی به‌ترتیب کشورهای چین، آلمان، آمریکا، هند و کره‌جنوبی دارای رتبه‌های اول تا پنجم بوده‌اند. علاوه‌بر کیفیت و دسترسی به محققان، دانشمندان و مهندسان و همچنین کارگران ماهر، دیگر اجزای مهم نوآوری مبتنی بر نخبگان، عبارتند از: چگونگی تحصیلات قبل از دانشگاه به‌منظور فراهم‌کردن جمعیت کافی دانشجو در علوم، تکنولوژی و ریاضی، کیفیت دانشگاه‌ها و مشارکت و همکاری آنها با صنعت در تحقیق و نوآوری و خط‌مشی‌های مهاجرتی کارا و کارآمد. در ایران بخش مهمی از دانش‌آموزان نخبه جذب رشته‌های غیرصنعتی و مولد از قبیل پزشکی و در نهایت در بخش‌های خدماتی مشغول به کار می‌شوند. از سویی بخش قابل‌توجهی از نخبگانی که جذب رشته‌های علوم و ریاضی می‌شوند، اقدام به مهاجرت و ادامه تحصیل و تحقیقات در خارج از کشور می‌کنند. ارتباط دانشگاه‌ها با اقتصاد و صنعت نه‌تنها ضعیف است، بلکه رشته‌های دانشگاهی از نیازهای روز فاصله قابل‌توجهی داشته و رابطه لازم بین صنعت و دانشگاه برای هماهنگی تامین نیروی انسانی وجود ندارد. توسعه آموزش‌عالی کشور در سال‌های اخیر بر کمیت متمرکز بوده و میزان روزافزون بیکاری فارغ‌التحصیلان و عدم وجود چشم‌انداز روشن در بازار کار، انگیزه‌های کیفی دانشجویان را پایین آورده است. برخلاف بسیاری از کشورهای جهان از قبیل چین و حتی کشورهای حوزه خلیج‌فارس که سیاست جذب نخبگان از سراسر جهان را در دستور کار دارند، کشور ما یکی از صادرکنندگان مهم نیروهای نخبه و متخصص از دانشمندان تا کارگران ماهر محسوب می‌شود. ناگوارترین تاثیر دوره اقتصاد نفتی اخیر که در دولت‌های نهم و دهم به‌شدت تشدید شد، تکیه بر درآمدهای نفتی و عدم‌اتکا به سرمایه نیروی انسانی (کار و فکر ایرانی) که توسعه‌نیافتگی نیروی کاری و فکری کشور را در پی داشت، است و برون‌رفت از آن و تشکیل سرمایه انسانی کارآمد و نخبه که به عامل اصلی رشد جهانی تبدیل شده، نیازمند تلاش زیادی خواهد بود.

هیچ عاملی مهم‌تر از کیفیت، بهره‌وری و وجود نیروی کار و خلاق ملی در ایجاد رقابت‌پذیری جهانی وجود ندارد. دومین عامل مهم نظام‌ها و دستگاه‌های اقتصادی، تجاری، مالی و مالیاتی و ثبات و شفافیت آنهاست. درحال‌حاضر سیاستگذاری‌های محرک تجاری و مالی و مالیاتی حتی مهم‌تر از هزینه‌های کارگر، انرژی، مواد و وجود زیرساختارها، شبکه تامین‌کنندگان و حجم بازار داخلی به‌شمار می‌رود

طبق مطالعات موسسات معتبر بین‌المللی، رتبه‌های ایران در زمینه‌های رقابت‌پذیری اقتصادی و صنعتی و نوآوری به شرح ذیل است،

– شاخص رقابت‌پذیری جهانی۱۵-۲۰۱۴ (مجمع جهانی اقتصاد): رتبه۸۳ در بین ۱۴۴کشور

وضعیت منطقه‌ای: پس از امارات‌متحده‌عربی (رتبه جهانی۱۲)، عربستان‌سعودی (۲۴)، ترکیه (۴۵) و قبل از مصر (۱۱۹)

– شاخص قابلیت رقابت‌پذیری صنعتی۲۰۱۳ (یونیدو): رتبه۵۵ در میان ۱۴۲کشور

وضعیت منطقه‌ای: پس از ترکیه (رتبه ۳۰جهانی)، عربستان‌سعودی (۳۷) و قبل از مصر (۶۲)

– شاخص نوآوری جهانی۲۰۱۳ (دانشگاه کرنل و موسسات بین‌المللی): رتبه۱۱۳ در میان ۱۳۳کشور

وضعیت منطقه‌ای: پس از امارات‌متحده‌عربی (رتبه ۳۸جهانی)، عربستان‌سعودی (۴۲)، ترکیه (۶۸) و مصر(۱۰۸)

خبر

وزیر نفت امارات: «اوپک» از سقوط قیمت نفت نگران است

● **تسنیم:** وزیر نفت امارات گفت: اوپک نگران کاهش بیش از یک‌چهارم قیمت نفت از ماه ژوئن تاکنون است، اما از این وضعیت، وحشت‌زده نشده است. پس از آنکه عربستان امروز قیمت نفت خود را برای مشتریان آمریکایی‌اش بیش‌ازپیش کاهش داد، قیمت نفت برنت کاهش یافت و به ۸۴دلار نزدیک شد. این کاهش، نشان‌دهنده تلاش‌های عربستان برای جدال برای به‌دست‌آوردن سهم بیشتری از بازار در بزرگ‌ترین کشور مصرف‌کننده نفت جهان به شمار می‌رود. عربستان در عین حال قیمت نفت خود برای مشتریان آسیایی و اروپایی‌اش را افزایش داد. سهیل‌بن‌محمد المزروعی، وزیر انرژی امارات در پاسخ به این سوال خبرنگار رویترز که آیا وی نگران کاهش اخیر قیمت جهانی نفت است یا نه گفت: «بله ما نگران هستیم، اما وحشت‌زده نشده‌ایم.» وی از پاسخ به این سوال که آیا اوپک میزان تولید خود را در نشست ۲۷ نوامبر کاهش خواهد داد یا نه، خودداری کرد. المزروعی که در حاشیه یک نشست صنعتی در ابوظبی سخن می‌گفت، افزود: «همانطور که قبلا گفتم، اجازه بدهید منتظر بمانیم، ما در پایان ماه جاری نشستی خواهیم داشت. ما به‌عنوان یک گروه از تولیدکنندگان، تنها تولیدکننده نفت جهان نیستیم. تولیدکنندگان دیگری هم وجود دارند. نقش ما ایجاد توازن در بازار، از طریق عرضه است. این همان کاری است که ما همیشه انجام داده‌ایم.»

واردات ۴۰۰میلیاردتومان موبایل در ۶ ماه

● **تسنیم:** پرونده فصل بهار و تابستان با واردات ۳۰۰ تن گوشی تلفن همراه از مبادی قانونی که از منظر وزنی مشابه سال گذشته بود اما در ارزش واردات رشدی ۸۴درصدی داشت، بسته شد. واردات گوشی تلفن همراه طی هشت سال اخیر دستخوش تغییر و تحولات بسیاری شده و بازی بر سر تعرفه‌های گمرکی منجر به این شده که ثبات طولانی‌مدتی را در این بخش شاهد نباشیم. زمانی تعرفه‌های گمرکی واردات موبایل چهار درصد بود که یکباره به ۶۰درصد ارتقا یافت و صدای بسیاری از کارشناسان و مسوولان امر را بلند کرد. همین اعتراضات و رشد قاچاق این حوزه منجر به بازگشت تعرفه‌ها به همان تعرفه سابق شد و بعد از مدتی مجددا شاهد افزایش تا شش درصدی آن بودیم.

چرا عربستان‌سعودی قیمت نفت خود را کاهش داد؟

ایرنا: نشریه «وال‌استریت‌ژورنال» آمریکا سه‌شنبه در مقاله‌ای به قلم «بنوییت فاکون» و «سارا کنت»، سیاست اخیر دولت عربستان سعودی در زمینه کاهش قیمت نفت برای مشتریان آمریکایی همزمان با افزایش قیمت برای مشتریان آسیایی را مورد توجه قرار داد. نویسندگان این مقاله که به سبک پرسش و پاسخ تنظیم شده است، نوشتند: دوشنبه گذشته عربستان سعودی با کاهش قیمت نفت خود برای بازار آمریکا، ضمن افزایش همزمان آن برای آسیا، بازارهای نفت را غافلگیر کرد. این اقدام، قیمت نفت در بازار نیویورک را به کمتر از ۸۰دلار در هر بشکه یا کف قیمت دوساله رساند. ناظران بازار انتظار داشتند، عربستان‌سعودی که بزرگ‌ترین صادرکننده نفت در جهان است، قیمت نفت را بالا ببرد، اما اینک تحلیلگران متحیرند که در اوپک چه می‌گذرد، در آینده چه اتفاقی در این کارتل نفتی خواهد افتاد و قیمت‌ها تا چه اندازه پایین خواهد آمد. تصور می‌شد سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) برای دفاع از قیمت به طور واحد عمل کند. قیمت‌های جهانی نفت در ماه‌های اخیر بیش از ۲۵درصد کاهش یافته است، اعضای اوپک به‌دنبال حفظ سهم بازار، با رقابت در کاهش قیمت در آسیا، عکس آنچه تصور می‌شد عمل کرده‌اند. پس از آنکه به‌دلیل تولید عظیم نفت سنگین در آمریکا، صادرات کشورهای اوپک به این کشور کاهش یافت، بازار دچار مازاد عرضه شد. علاوه‌بر این، همزمان با افزایش چشمگیر تولید نفت در آمریکا، نفت لیبی پس از یک‌سال وقفه، به بازار برگشت و چشم‌انداز عدم اطمینان در اقتصاد جهانی نیز موجب شد، تقاضای نفت کاهش یابد و بازار به اشباع برسد. عربستان‌سعودی از ماه آگوست تاکنون (چهارماه) در واکنش به کاهش قیمت شدید نفت آنگولا و لیبی، قیمت نفت خود برای آسیا را کاهش داد. ریاض قیمت نفت برای آسیا را دوباره بالا برده و جنگ اکنون به سمت بازار آمریکا حرکت کرده است، جایی که عربستان سعودی قیمت نفت تحویل در ماه دسامبر (آذر) خود را کاهش داده تا با جذب دوباره پالایشگاه‌هایی که قبلا مشتری نفت این کشور بودند، سهم بازار از دست رفته خود را دوباره به دست آورد.

آمریکا نیز به‌دلیل دهه‌های متمادی اتحاد با عربستان سعودی، مشتری استراتژیک این کشور محسوب می‌شود. دبیرکل اوپک گفته است؛ بازار نفت از کاهش اخیر قیمت هراسی ندارد، بسیاری از کشورهای عضو این سازمان در مورد تاثیری که افت قیمت نفت بر درآمد دولت‌شان دارد، ناراحت هستند.

برخی اعضای غیرخلیج‌فارسی اوپک به این سازمان فشار می‌آورند تا در نشست بعدی (۲۷ نوامبر یا شش آذر) سقف تولید کاهش یابد. هرچند عربستان سعودی مشخص کرده که هیچ قصدی برای متوازن‌سازی بازار به تنهایی ندارد.

اگر اوپک نتواند حفاظ‌های خود را ترمیم و با کاهش تولید موافقت کند، قیمت‌ها احتمالا کاهش بیشتری را تجربه خواهند کرد و به تولید نفت پرهزینه سنگین آمریکا فشار خواهد آمد. بسیاری از تحلیلگران قیمت سر به سر کننده سود و زیان برای پروژه‌های تولید نفت سنگین آمریکای شمالی را حدود ۷۰ تا ۸۰دلار در هر بشکه می‌دانند، هرچند می‌تواند مدتی طول بکشد تا تولید نفت در آمریکا به‌شدت کاهش یابد.

قیمت نفت ایران به ۸۶دلار رسید

ایسنا: قیمت هر بشکه نفت ایران به ۸۶دلاروچهارسنت رسید. بنابر اعلام شرکت ملی نفت ایران، هر بشکه نفت سبک ایران در ماه اکتبر به‌طور متوسط با قیمتی معادل ۸۶دلاروچهارسنت معامله شده است. همچنین قیمت هر بشکه نفت سنگین ایران در این ماه ۸۴دلارو۱۰سنت بوده است. بر این اساس میانگین وزنی قیمت هر بشکه نفت ایران در ماه اکتبر ۸۴دلارو۹۳ سنت اعلام شده است.
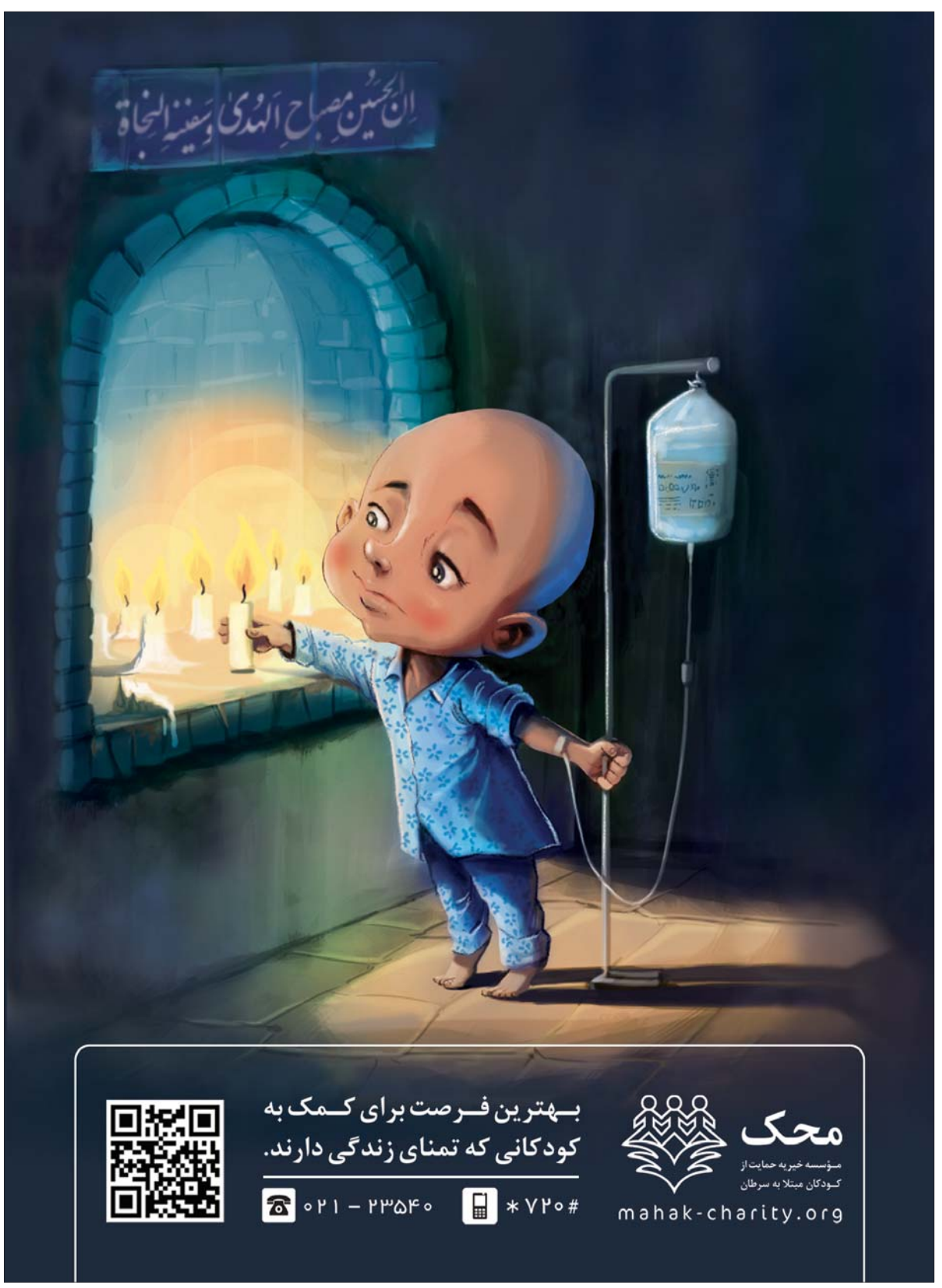
بنابر اعلام وال‌استریت‌ژورنال، شرکت ملی نفت ایران بهای فروش نفت‌خام سبک خود به مشتریان آسیایی برای تحویل در ماه نوامبر را ۸۲سنت در هر بشکه پایین‌تر از متوسط قیمت نفت عمان و دوبی می‌فروشد. ایران برای ماه اکتبر نیز قیمت نفت خود را ۱۸سنت کاهش داده بود که دقیقا مشابه کاهش یک‌دلاری قیمت نفت عربستان در هفته گذشته برای مشتریان آسیایی است. با آغاز روند کاهش قیمت نفت از ابتدای جولای و رسیدن قیمت هر بشکه نفت به حدود ۸۵دلار، درآمدهای نفتی کشور کاهش یافته و این در حالی است که در بودجه سال۱۳۹۳ کل کشور قیمت هر بشکه نفت‌خام صددلار پیش‌بینی شده است.